

DEN NATIONELLA SOM-UNDERSÖKNINGEN 2001

ÅSA NILSSON

SOM-institutet vid Göteborgs universitet genomför sedan 1986 årligen en nationell frågeundersökning – Riks-SOM – i syfte att kartlägga bland annat människors medievänor och attityder i olika samhällsfrågor. Riks-SOM-undersökningen 2001 är således nummer 16 i ordningen. Data samlas genomgående in via postala enkäter. Varje undersökning genomförs under så identiska förutsättningar som möjligt för att resultat från de olika åren ska vara jämförbara.

SOM-institutet är ett samarbete mellan tre institutioner vid Göteborgs universitet: Institutionen för journalistik och masskommunikation (JMG), Statsvetenskapliga institutionen samt Förvaltningshögskolan. En rad forskningsprojekt medverkar i Riks-SOM – flertalet med förankring i någon av dessa tre institutioner, men också externa projekt deltar.

Riks-SOM-undersökningen – liksom den västsvenska motsvarigheten Väst-SOM¹ – resulterar i årliga publikationer där de medverkande forskarna presenterar analyser baserade på resultaten samt så långt det är möjligt belyser mer långsiktiga opinions- och medietrender. Det här kapitlet ska ägnas åt undersökningen i sig: urvalet, fältarbetet och resultatens representativitet.

Population och urval

Riks-SOM-undersökningen har sedan starten 1986 genomförts i form av en post-enkät, som går ut till ett obundet slumpmässigt urval (OSU) av svenska befolkningen. Från och med undersökningen 2000 är åldersintervallet 15–85 år. Utländska medborgare har ingått sedan 1992.

Omfattningen av Riks-SOM har ökat efterhand både vad gäller om antalet frågor och antalet svarspersoner. I och med 1998 års undersökning fördubblades Riks-SOM jämfört med tidigare år i syfte att kunna möta det tilltagande intresset för att delta med frågor. Riks-SOM omfattar sedan dess *två* parallella riksrepresentativa undersökningar. Från och med 2000 års undersökning baseras vardera undersökning på ett urval om 3 000 personer. De förändringarna i urval och population som Riks-SOM-undersökningen genomgått sedan 1986 framgår av tabell 1.

Datansamlingen för de båda formulären i Riks-SOM 2001 genomfördes parallellt och under helt identiska förutsättningar. Ungefär en tredjedel av frågorna i undersökningen ställdes i bägge formulär och kan därmed analyseras med dubbla urvalsstorleken som grund.

Tabell 1 Riks-SOM-undersökningens utformning 1986–2001

	Antal formulär	Total urvalsstorlek	Medborgarskap	Åldrar
1986	1	2 500	Både sv. & utl.	15–75 år
1987	1	2 500	Endast sv.	15–75 år
1988	1	2 500	Endast sv.	15–75 år
1989	1	2 500	Både sv. & utl.	15–75 år
1990	1	2 500	Endast sv.	15–75 år
1991	1	2 500	Endast sv.	15–75 år
1992	1	2 800	Både sv. & utl.	15–80 år
1993	1	2 800	Både sv. & utl.	15–80 år
1994	1	2 800	Både sv. & utl.	15–80 år
1995	1	2 800	Både sv. & utl.	15–80 år
1996	1	2 841	Både sv. & utl.	15–80 år
1997	1	2 800	Både sv. & utl.	15–80 år
1998	2	5 600	Både sv. & utl.	16–80 år
1999	2	5 600	Både sv. & utl.	15–80 år
2000	2	6 000	Både sv. & utl.	15–85 år
2001	2	6 000	Både sv. & utl.	15–85 år

Frågeformulär

De enskilda frågorna utarbetas av de deltagande forskningsprojekten i samarbete med SOM-institutet. De båda formulären (se bilaga) består till en viss del av gemensamma frågor. Dessa frågor är dels sådana som syftar till att belysa centrala frågeställningar inom statsvetenskap, förvaltningsforskning och medie- och kommunikationsvetenskap, dels sådana som främst är av bakgrundskaraktär. Ytterligare ett antal frågor har ställts i bägge formulär för att utnyttja det större urvalet till att kunna göra bearbetningar av svarsgrupper som annars vore för små för statistiskt säkerställda analyser.

De båda formulären skiljer sig något åt i det att tyngdpunkten i det ena formuläret (Riks-SOM I) ligger på politik, ekonomi och demokrati, medan det andra (Riks-SOM II) i stället har en övervikt av frågor om medier och kultur. Dispositionen av innehållet i formulären framgår av tabell 2.

Huvuddelen av frågorna har fasta svarsalternativ med rutor för respondenterna att kryssa i. I några fall svarar respondenten genom att skriva ett tal i en ruta; ytterligare några frågor är helt öppna men kräver endast ett kort svar (de rör bland annat vilken morgontidning man läser och vilka samhällsproblem man tycker är viktigast). Ett fåtal frågor riktar sig explicit endast till vissa svarspersoner, exempelvis internetanvändare.

Tabell 2 Innehållsöversikt för frågeformulären i Riks-SOM 2001

Riks-SOM I		Riks-SOM II	
Fråga 1–4	Massmedier	Fråga 1–9	Massmedier
Fråga 5–31	Politik och samhälle	Fråga 10–26	Politik och samhälle
Fråga 32–37	Omvärldsfrågor	Fråga 27–40	Medier och samhälle
Fråga 38–40	Invandrar- och flyktingfrågor	Fråga 41–43	EU:s toppmöte i Göteborg
Fråga 41–54	Energi, kärnkraft, miljö och framtid (m.m.)	Fråga 44–49	Bibliotek
Fråga 55–57	Arbete och industri	Fråga 50–58	Teknikinnehav och internet
Fråga 58–61	Teknikinnehav, internet, radio och TV	Fråga 59–69	Fritid (m.m.)
Fråga 62–65	Fritid och intressen	Fråga 70–98	Bakgrundsfrågor
Fråga 66–67	Kyrka	Fråga 99	Gårdagsaktiviteter
Fråga 68–69	Hälsa		
Fråga 70–74	Demokrati och inflytande		
Fråga 75–104	Bakgrundsfrågor		

Kommentar: Frågeformulären för Riks-SOM I respektive Riks-SOM II återfinns i bilaga i slutet av boken.

Fältarbete och undersökningsplan

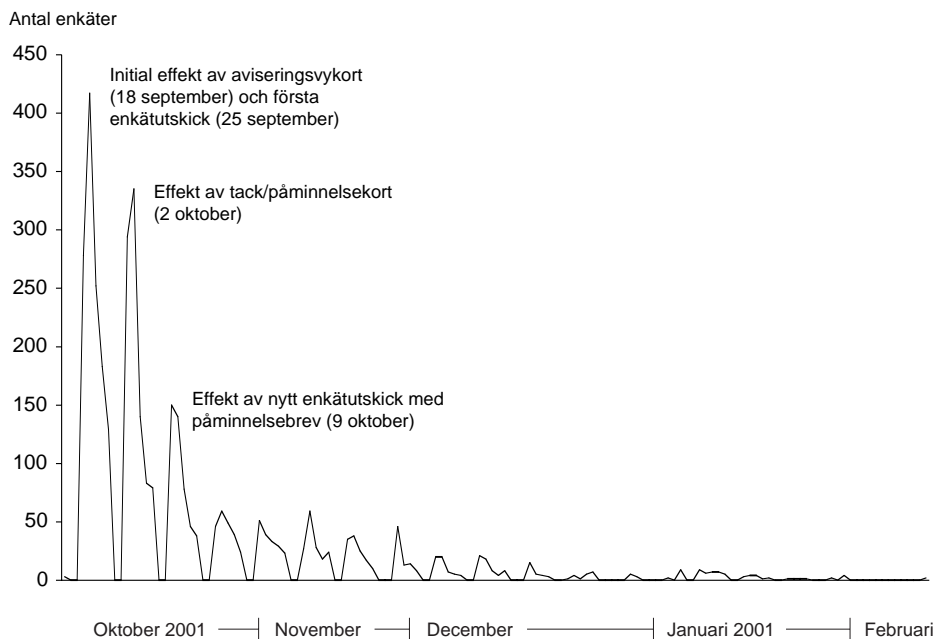
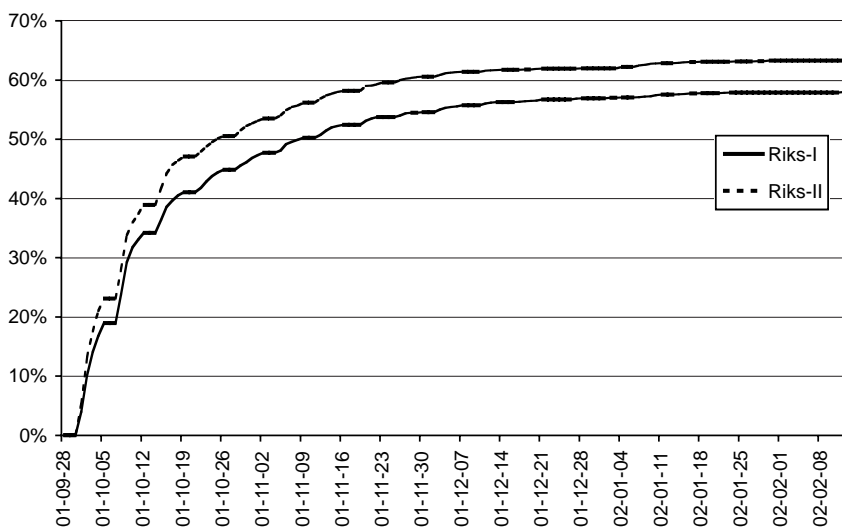
Fältarbetet i SOM-undersökningen 2001 genomfördes av undersökningsföretaget *Kinnmark DM*. Arbetet var upplagt så att Kinnmark – med samarbetspartners *Nomina* och *Detector* – ombesörjde urvalsdragning, utskick av formulär och påminnelser, telefonuppföljning, scanning av formulärsvaren samt datauppläggning. SOM-institutet har stått för framtagning av frågeformulär, följebrev och annat material som skickats ut samt kodning av öppna svar och iordningställande av en sammanslagen och fullständig datamängd.

Själva fältarbetet för Riks-SOM 2001 följer i princip tidigare års upplägg. Huvuddelen av datainsamlingsarbetet genomfördes under hösten 2001. Arbetet inleddes i andra halvan av september med att ett vykort skickades ut till respondenterna för att informera om att de var utvalda att delta i undersökningen. Veckan därpå skickades enkäten ut tillsammans med ett kortare följebrev, en informationsbroschyr om SOM-institutet och dess undersökningar samt en penna. Under resterande del av fältperioden genomfördes successivt en serie påminnelseinsatser postalt och per telefon – sammanlagt sju insatser. Den 12 februari avslutades fältarbetet. I nedanstående uppställning framgår i detalj tidsramarna för fältarbetet och dess olika insatser.

18 sept.	Utskick av aviseringssvykort.
25 sept.	Utskick av enkät, följbrev, informationsbroschyr, svarskuvert och penna.
2 okt.	Utskick av tack- och påminnelsevykort.
9 okt.	Utskick av enkät, följbrev, informationsbroschyr och svarskuvert till intervju-personer som ännu inte sänt in enkäten.
18–30 okt.	Telefonpåminnelse till svarspersoner som ej sänt in enkäten.
24 resp. 31 okt.	24 oktober: Tackbrev till alla som i telefon sagt att de ska delta. 31 oktober: Tackbrev till ytterligare personer som i telefon sagt att de ska delta samt postal påminnelse till personer utan känt telefonnummer och till personer som ej kunnat nås per telefon i föregående telefonpåminnelse.
7–12 nov.	Telefonpåminnelse (jfr. 18–30 okt.).
13 nov.	Postal påminnelse (jfr. 31 okt.).
21–26 nov.	Telefonpåminnelse (jfr. 18–30 okt.).
27 nov.	Postal påminnelse (jfr. 31 okt.).
5–11 dec.	Endast Riks-I: Extra telefonpåminnelse enbart till dem som tidigare meddelat att de ska delta.
12 dec.	Endast Riks-I: Postal uppföljning med tack till dem som sagt att de ska medverka.
2 jan. 2002	Utskick av enkät, följbrev, svarskuvert samt minienkät (med frågan om varför man inte önskar/kan delta) till svarspersoner utan känt telefonnummer, personer som ej kunnat nås vid tidigare telefonpåminnelser samt till personer som ej sänt in enkäten, men vid senaste telefonpåminnelsen lovat att göra det.
12 feb.	Fältarbetet avslutades.

Under första undersökningsveckan fyllde 1 262 personer i och skickade tillbaka enkäten – motsvarande en dryg femtedel av det totala urvalet och en dryg tredjedel av dem som skulle komma att svara. Efter andra veckan hade 60 procent av svaren kommit in. Efter dryga tre veckor – i slutet på oktober – hade 80 procent av dem som skulle komma att svara gjort det och i mitten på november uppnåddes 90 procent. Resterande 10 procent krävde nära tre månaders ytterligare påminnelseinsatser. Figur 1 visar hur inflödet såg ut under fältperioden och hur det kommer i vågor, tydligt i fas med enkätutskick och påminnelseåtgärder. Observera dock det faktum att helgdagarna (utan postutdelning) ingår i redovisningen, något som lite bedrägligt förstärker vågbilden i det att varje ”dalgång” därmed går ända ner till 0. Men även bortsett från de något vilseledande dalgångarna kvarstår våg bildseffekten med all tydlighet.

När fältarbetet avslutades den 12 februari var bruttosvarsfrekvensen – dvs. andelen inkomna enkäter av det totala antalet utskickade – 60,6 procent. Inflödet för respektive delundersökning följer i huvudsak samma mönster under fältperioden, men som antytts ovan skiljde sig nivån något åt. Efter första inflödesveckan låg Riks-II 4,1 procentenheter före Riks-I. Skillnaden kom att öka allteftersom fältarbetet fortskred – som mest uppgick den till 6,2 procentenheter – varför en extrainsats sattes in i början av december för att höja svarsfrekvensen på Riks-I. Figur 2 visar inflödet per delundersökning; härur kan anas hur skillnaden i inflöde minskade något under andra halvan av december – som lägst gick den ned till 5,0 procentenheter, men ökade sedan ytterligare något och låg när fältarbetet avslutades på 5,3 procentenheter.

Figur 1 Inflöde av enkäter i Riks-SOM 2001 (antal)**Figur 2** Inflöde för Riks-I respektive Riks-II (kumulativ procent av bruttourvalet)

Motsvarande skillnad mellan den jämförelsevis mer politikinriktade Riks-I och den mer medieinriktade Riks-II har observerats samtliga år sedan 1998 då Riks-SOM för första gången genomfördes i form av två delundersökningar. Skillnaden är dock något större i 2001 års undersökning än den varit tidigare (jfr. nedan).

Svarsfrekvens och bortfall

Från bruttourvalet (i Riks-SOM 2001 totalt 6 000 personer) bortdefinierar man normalt avlidna samt personer som är långtidssjukskrivna, ej talar svenska, har flyttat från orten eller av dylika skäl inte ingår i populationen – varmed man erhåller undersökningens nettourval (se not i tabell 3 för en mer uttömmande definition). Normalt är det nettourvalet som ligger till grund för redovisningar av undersökningars svarsfrekvens. SOM-undersökningarna har under alla år haft en relativt hög svarsfrekvens. För samhällsvetenskapliga postenkäter har svarsfrekvensen tidigare brukat ligga på mellan 60 och 70 procent, men det har under senare år blivit svårare att nå dessa nivåer. SOM-undersökningarna har samtidigt successivt ökat i omfång, vilket inverkar negativt på svarsfrekvensen. Årets undersöknings nettoresultat på 67 procent ligger dock väl i nivå med tidigare års undersökningar; genomsnittet för de 16 åren är 68 procent (tabell 3).

Tabell 3 Svarsfrekvens i Riks-SOM-undersökningarna 1986–2001

	Antal svarande	Svarsfrekvens av hela urvalet (brutto)	Svarsfrekvens med hänsyn till naturligt bortfall (netto)	Fältarbete
1986	1 624	65%	68%	SCB
1987	1 672	67%	70%	SOM-institutet
1988	1 643	66%	69%	SCB
1989	1 578	63%	66%	IMU-Testologen
1990	1 582	63%	66%	IMU-Testologen
1991	1 573	63%	67%	IMU-Testologen
1992	1 889	67%	71%	Sifo
1993	1 857	66%	70%	Sifo
1994	1 704	61%	67%	Gallup
1995	1 777	63%	65%	Temo
1996	1 779	63%	69%	Gallup
1997	1 754	63%	69%	Gallup
1998	3 561	64%	68%	Sifo
1999	3 503	63%	67%	Kinnmark DM
2000	3 546	59%	63%	Kinnmark DM
2001	3 638	61%	67%	Kinnmark DM

Kommentar: Med nettourval avses bruttourval minus naturligt bortfall. Som naturligt bortfall räknas: adress okänd, avflyttad; sjuk, institutionsvård, förståndshandikappad; avlidna; bortrest, studier på annan ort, militärtjänstgöring; bosatt/studerar/arbetar utomlands; ej svensktalande/ej kommuniserbar.

Det totala antalet personer som besvarat och skickat in formuläret i 2001 års Riks-SOM-undersökning är 3 638 personer. Från det ursprungliga urvalet på 6 000 har 592 personer räknats bort som naturligt bortfall.² I tabell 4 redovisas bortfallsstorleken i årets undersökning totalt samt för båda enkäterna.

Tabell 4 Svarande och bortfall i Riks-SOM-undersökningen 2001

	Riks-SOM I	Riks-SOM II	Totalt
Ursprungligt urval (brutto)	3 000	3 000	6 000
Bortdefinierade (naturligt bortfall)	336	256	592
Nettourval	2 664	2 744	5 408
Antal svarsvägrare, ej anträffade	925	845	2 040
Antal svarande	1 739	1 899	3 638
Svarsfrekvens (brutto)	58%	63%	61%
Svarsfrekvens (netto)	65%	69%	67%

Det något lägre antal svarande i Riks-SOM I jämfört med Riks-SOM II kan till någon del förklaras med att det i Riks-I finns en större grupp definierad som naturligt bortfall, vilket delvis var ett resultat av den särskilda insatsen att söka nå respondenterna i Riks-I. Skillnaden i naturligt bortfall gör samtidigt att skillnaden mellan delundersökningarna sett till nettoresultatet blir något mindre: 4 procentenheter (jfr. ovan). Ungefär samma skillnad återfinns i tidigare års undersökningar då undersökningen genomförts som två delundersökningar, med två olika formulär; 1998 och 1999 uppgick den till 3 procentenheter, 2000 var den liksom 2001 4 procentenheter.

I 1998 och 2001 års undersökningar var formuläret i Riks-I längre än det i Riks-II (2,5 respektive 2 sidor längre), medan formulären i 1999 respektive 2000 års undersökning var i princip lika långa. Det är därför svårt att entydigt tolka betydelsen av mindre skillnader i formulärens omfattning. Orsaken torde snarare hänga samman med de båda formulärens innehållsmässigt lite olika karaktär. Betydelsen av skillnader i layout, frågetäthet och frågornas inbördes disposition är svårare att bedöma, då det inte finns något genomgående mönster som i detta avseende skiljer Riks-I från Riks-II.

Skillnaden i svarsfrekvens mellan de två undersökningarna är dock liten och den har inte avsatt sig i några demografiska olikheter mellan de båda svarsurvalens sammansättning.

Representativitet och svarsbenägenhet i olika grupper

Vilka som svarar och vilka som faller bort i en frågeundersökning kan ha stor betydelse för tolkningen av undersökningens resultat. Om en viss grupp är underrepresenterad och samma grupps svar tenderar att skilja sig från övriga, blir också studiens generella resultat mindre giltiga för denna grupp. Om svarsbenägenheten i en grupp varierar påtagligt mellan åren kan det också förklara variationer i svarsmönster för enskilda

frågor. Av tabell 5 framgår hur svarsbenägenheten i Riks-SOM 2001 varierar i olika grupper.

Tabell 5 Svarsandelen (netto) i olika grupper, 2001 (procent)

	2001	Riks-I	Riks-II
TOTALT	67	65	69
<i>Kön</i>			
Män	66	64	68
Kvinnor	68	67	70
<i>Ålder</i>			
15–19 år	56	52	59
20–24 år	57	54	60
25–29 år	59	62	56
30–39 år	62	60	64
40–49 år	67	62	72
50–59 år	76	77	75
60–69 år	76	71	80
70–79 år	74	72	76
80–85 år	67	62	70
<i>Region</i>			
Stockholm	64	60	68
Östra Mellansverige	68	68	68
Småland med öarna	73	69	76
Sydsverige	62	61	63
Västsverige	66	65	68
Norra Mellansverige	69	66	72
Mellersta Norrland	73	71	76
Övre Norrland	72	73	72

Resultaten från undersökningen visar att kvinnor svarar i något större utsträckning än män – något som gäller oavsett delundersökning och som följer mönstret i tidigare undersökningar. Vi ser också hur yngre svarar i mindre utsträckning än äldre. Störst är svarsviljan i åldersgruppen 50–79 år. Det föreligger vissa skillnader mellan Riks-I och Riks-II härvidlag; i Riks-II är åldersintervallet som bidrar till att höja svarsandelen (dvs. de åldersgrupper vars svarsandel är högre än det totala genomsnittet) något bredare än vad är fallet i Riks-I (40–85 år jämfört med 50–79 år). Vidare kan konstateras att de boende i Stockholmsregionen samt Sydsverige drar ner svarsandelen totalt sett, medan smålänningar och norrlänningar bidrar till att lyfta den. Den största skillnaden mellan Riks-I och Riks-II ligger här i det faktum att boende i Stockholm, Småland och norra Mellansverige tycks vara mer benägna att besvara formuläret i Riks-II än det i Riks-I.

Sammansättningen bland undersökningens svarande bildar ett slags Sverige i miniatyr. Hur ser då detta Sverige ut i Riks-SOM-undersökningen 2001? I tabell

6–10 redovisas fördelningen beträffande kön, ålder, region, yrkessektor respektive fackföreningsmedlemskap bland de svarande, med jämförelser med tidigare års Riks-SOM-undersökningar samt för 2001 års undersökning med svenska befolkningen. Av uppställningarna framgår hur de svarande i huvudsak utgör en mycket god representation av svenska befolkningen som helhet. Några skillnader mellan de deltagande i årets undersökning och svenska befolkningen samt skillnader i de två delundersökningarna förtjänas dock att kommenteras.

Tabell 6 Könfördelning bland de svarande 1986–2001 samt 2001 i urvalen respektive hos svenska befolkningen (procent)

År	Grupp	Kön		Summa
		Män	Kvinnor	
1986	Svarande	51	49	100
1987	Svarande	49	51	100
1988	Svarande	47	53	100
1989	Svarande	48	52	100
1990	Svarande	51	49	100
1991	Svarande	52	48	100
1992	Svarande	52	48	100
1993	Svarande	50	50	100
1994	Svarande	49	51	100
1995	Svarande	50	50	100
1996	Svarande	46	54	100
1997	Svarande	49	51	100
1998	Svarande	49	51	100
	<i>Riks-I</i>	49	51	100
	<i>Riks-II</i>	49	51	100
1999	Svarande	49	51	100
	<i>Riks-I</i>	50	50	100
	<i>Riks-II</i>	48	52	100
2000	Svarande	49	51	100
	<i>Riks-I</i>	49	51	100
	<i>Riks-II</i>	49	51	100
2001	Befolkningen	50	50	100
	Svarande totalt	49	51	100
	<i>Riks-I</i>			
	Bruttourval	50	50	100
	Nettourval	49	51	100
	Svarande	48	52	100
	<i>Riks-II</i>			
	Bruttourval	51	49	100
	Nettourval	51	49	100
	Svarande	51	49	100

Kommentar: Uppgifterna om befolkningen är hämtade från SCB (www.scb.se/databaser).

Könsfördelningen bland svenska 15–85-åringar 2001 är mycket jämn, så också i SOM-undersökningen (tabell 6). I Riks-I finns en liten övervikt av kvinnor bland de svarande, i Riks-II en än mindre övervikt av män. I Riks-I uppstod en del av könsskill-

naden redan i och med det naturliga bortfallet, och förstärktes sedan ytterligare något via svaren. Svarsmönstret överensstämmer med erfarenheter i tidigare års undersökningar: att män svarar i något mindre utsträckning än kvinnor. I Riks-II så var den omvända könsfördelningen något som uppstod redan i urvalet.

Tabell 7 Åldersgruppernas fördelning bland de svarande 1986–2001 samt 2001 i urvalen respektive hos svenska befolkningen (procent)

År	Grupp	Åldersgrupp					Summa
		15–29 år	30–49 år	50–75 år	76–80 år	76–85 år	
1986	Svarande	30	34	36			100
1987	Svarande	26	37	37			100
1988	Svarande	27	36	37			100
1989	Svarande	26	39	35			100
1990	Svarande	26	37	37			100
1991	Svarande	26	37	37			100
1992	Svarande	25	37	34	4		100
1993	Svarande	25	37	34	4		100
1994	Svarande	24	35	37	4		100
1995	Svarande	21	38	38	4		101
1996	Svarande	24	35	37	4		100
1997	Svarande	22	35	38	5		100
1998	Svarande	22	36	38	5		101
	<i>Riks-I</i>	22	36	38	4		100
	<i>Riks-II</i>	22	35	39	4		100
1999	Svarande	21	34	40	5		100
	<i>Riks-I</i>	22	33	39	5		99
	<i>Riks-II</i>	21	35	40	5		101
2000 (15–80 år)	Svarande	21	33	41	5		100
	<i>Riks-I</i>	21	33	42	4		100
	<i>Riks-II</i>	22	33	40	5		100
2000 (15–85 år)	Svarande	21	32	40		7	100
	<i>Riks-I</i>	20	32	41		7	100
	<i>Riks-II</i>	21	32	40		7	100
2001 (15–80 år)	Befolkning	23	36	36	5		100
	Bruttourval	24	35	36	5		100
	Nettourval	23	37	36	4		100
	Svarande	19	34	42	5		100
	<i>Riks-I</i>	20	32	43	5		100
	<i>Riks-II</i>	19	35	41	5		100
2001 (15–85 år)	Befolkning	23	34	35		8	100
	Bruttourval	23	34	35		8	100
	Nettourval	22	35	36		7	100
	Svarande	19	33	41		7	100
	<i>Riks-I</i>	19	32	42		7	100
	<i>Riks-II</i>	18	34	40		8	100

Kommentar: I syfte att kunna jämföra med undersökningarna 1992–1999 redovisas för 2000 och 2001 även fördelningarna avseende ett urval omfattande det begränsade åldersintervallet, 15–80 år. Uppgifterna om befolkningen är hämtade från SCB (www.scb.se/databaser).

Åldersfördelningen i de dragna urvalen är mycket representativa för svenska befolkningen (tabell 7). Men genom att yngre, särskilt gruppen 15–29 år, svarar i något mindre utsträckning än äldre, och då särskilt gruppen 50–75-åringar, uppkommer en viss snedfördelning i undersökningen. Tendensen har vuxit fram och förstärkts under senare år. Det finns samtidigt tecken på att de äldsta och de yngsta tenderar att falla bort i större utsträckning som naturligt bortfall.³ Bland de svarande blir därför gruppen 50–75-åringar ytterligare något överrepresenterad.

Ser vi till den *geografiska fördelningen* (tabell 8), är huvudintrycket att undersökningen mycket väl representerar Sverige som helhet. Boende i Stockholmsregionen svarar i något mindre utsträckning än andra, boende i Mellansverige (östra och norra) och mellersta Norrland i något större utsträckning. Riks-I och Riks-II är mycket lika i detta avseende. Något av denna skevhet i representationen grundlades redan i och med det dragna urvalet.

Tabell 8 Fördelning på region bland de svarande i Riks-SOM 2001 jämfört med svenska befolkningen (procent)

Region	Svarande Riks-I	Svarande Riks-II	Svarande TOTALT	Nettourval (totalt)	Bruttourval (totalt)	Befolkning
Stockholm	17	18	18	19	19	21
Östra Mellansverige	18	18	18	18	18	17
Småland med öarna	9	9	9	8	9	9
Sydsverige	14	13	13	14	14	14
Västsverige	20	20	20	20	20	20
Norra Mellansverige	11	11	11	11	10	9
Mellersta Norrland	6	5	5	5	5	4
Övre Norrland	5	6	6	5	5	6
Summa	100	100	100	100	100	100

Kommentar: Uppgifterna om befolkningen är hämtade från SCB (www.scb.se/databaser).

Vad gäller *yrkessektor* (tabell 9) är statligt anställda något överrepresenterade och privatanställda tvärtom något sämre representerade bland de svarande – samma sak i bägge delundersökningar. Vi finner likaledes en skillnad mellan befolkningen och de svarande beträffande *fackföreningsmedlemskap* (tabell 10), i det att SACO-medlemmar är överrepresenterade på bekostnad av både LO- och TCO-medlemmar. Detta gäller Riks-SOM totalt sett; här skiljer sig nämligen delundersökningarna åt. I Riks-I är även TCO-medlemmar något överrepresenterade medan LO-medlemmar är underrepresenterade. I Riks-II gäller i stället att enbart TCO-medlemmar är underrepresenterade. Utifrån svaren kan vi också se att Riks-I-formuläret i sämre utsträckning besvaras av lågutbildade jämfört med Riks-II-formuläret, en skillnad som iakttagits även tidigare år.

Tabell 9 Yrkessektor bland de svarande 1986–2001 samt 2001 hos svenska befolkningen (procent)

År	Grupp	Sektor			Summa
		Statlig	Kommunal	Privat	
1986	Svarande	17	28	55	100
1987	Svarande	17	28	55	100
1988	Svarande	18	27	55	100
1989	Svarande	16	31	53	100
1990	Svarande	15	27	58	100
1991	Svarande	13	30	57	100
1992	Svarande	16	27	57	100
1993	Svarande	15	28	57	100
1994	Svarande	15	29	56	100
1995	Svarande	15	26	59	100
1996	Svarande	12	31	57	100
1997	Svarande	14	29	56	99
1998	Svarande	11	28	60	99
	<i>Riks-I</i>	12	28	60	100
	<i>Riks-II</i>	11	28	61	100
1999	Svarande	13	28	60	101
	<i>Riks-I</i>	13	28	60	101
	<i>Riks-II</i>	12	28	59	99
2000	Svarande	12	29	59	100
	<i>Riks-I</i>	12	29	59	100
	<i>Riks-II</i>	12	29	59	100
2001	Befolkningen	7	32	61	100
	Svarande	11	31	58	100
	<i>Riks-I</i>	11	31	58	100
	<i>Riks-II</i>	12	30	58	100

Kommentar: Data om befolkningen är hämtade från SCB och avser yrkesverksamma i Sverige år 2000 och inte helt jämförbara beroende på skillnader i insamlingsmetod.

Tabell 10 Fackföreningsmedlemskap bland de svarande 1986–2001 samt 2001 hos svenska befolkningen (procent)

År	Grupp	Fackförening			Summa
		LO	TCO	SACO	
1986	Svarande	59	33	8	100
1987	Svarande	59	33	8	100
1988	Svarande	55	33	12	100
1989	Svarande	56	34	10	100
1990	Svarande	56	32	13	101
1991	Svarande	56	32	12	100
1992	Svarande	53	33	13	99
1993	Svarande	56	32	12	100
1994	Svarande	56	31	13	100
1995	Svarande	56	32	12	100
1996	Svarande	54	29	17	100
1997	Svarande	53	34	13	100
1998	Svarande	55	32	13	100
	<i>Riks-I</i>	52	34	14	100
	<i>Riks-II</i>	58	31	12	101
1999	Svarande	54	32	15	101
	<i>Riks-I</i>	53	33	14	100
	<i>Riks-II</i>	54	30	15	99
2000	Svarande	54	32	15	101
	<i>Riks-I</i>	53	32	15	100
	<i>Riks-II</i>	54	31	15	100
2001	Befolkningen	54	33	13	100
	Svarande	52	31	17	100
	<i>Riks-I</i>	49	35	16	100
	<i>Riks-II</i>	55	28	17	100

Kommentar: Data om befolkningen är hämtade från SCB.

På det hela taget visar dock jämförelserna mellan den svenska befolkningen och relevanta undersökningsdata att de svarande i Riks-SOM-undersökningen som grupp betraktad är mycket lik befolkningen som helhet. Träffbilderna har varit god ända sedan den första undersökningen 1986 och årets studie utgör inget undantag.

Noter

- ¹ Parallellt med Riks-SOM-undersökningen genomför SOM-institutet också en motsvarande enkätundersökning i Västra Götalandsregionen. För en utförlig redovisning av resultaten från 2000 års undersökning, se Nilsson, Lennart (red.)

(2001) *Flernivådemokrati i förändring*, SOM-rapport nr 27, SOM-institutet, Göteborgs universitet. En resultatpublikation av Väst-SOM 2001 kommer att ges ut under hösten 2002.

- ² Dessa utgör en något större andel av urvalet jämfört med de senaste årens undersökningar; orsaken har bedömts vara en förbättrad redovisning av bortfallet samt ökad information om dem som ingår i urvalet genom en förstärkt telefoninsats (fler telefonnummer har kunnat spåras) – snarare än en förändring i populationen.
- ³ Gruppen 81–85-åringar som inkluderades från och med 2000 års undersökning upptar dock 3 procent såväl i urval (minskar från 3,3 till 2,7 mellan brutto och netto) som ibland de svarande (3,4). Gruppens andel överensstämmer också med den i befolkningen: 3 procent.